

К.М. Горбачов<sup>1</sup>, О.І. Силаєв<sup>2</sup>, І.М. Тіхонов<sup>2</sup><sup>1</sup> Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського, Київ<sup>2</sup> Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

## ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТА НЕСЕННЯ БОЙОВОГО ЧЕРГУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ППО СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

В основу проведеного дослідження покладений аналіз реального бойового епізоду використання протиповітряних підрозділів Сухопутних військ на сході нашої Держави з метою несення цілодобового бойового чергування, розглянуто особливості підготовки і виконання бойових завдань даними підрозділами протиповітряної оборони Сухопутних військ у зоні проведення антитерористичної операції, визначаються проблемні питання організації несення бойового чергування з протиповітряної оборони і пропонуються шляхи їх вирішення з урахуванням вимог бойових статутів Сухопутних військ та попередніх досліджень в даному напрямку.

**Ключові слова:** антитерористична операція, протиповітряна оборона Сухопутних військ, базовий табір, мобільні вогневі групи, демонстративні (імітаційні) дії, безпілотні літальні апарати.

### Вступ

Провівши аналіз досвіду антитерористичної операції ми бачимо, що в умовах сучасного гібридної війни, коли суттєво зростає обсяг завдань, що покладаються на війська, підвищуються вимоги до протиповітряної оборони у зв'язку з широким використанням противником безпілотних літальних апаратів (БПЛА), як засобів розвідки та корегування вогню артилерії. В [1–5] наведені особливості використання підрозділів ППО СВ під час проведення АТО. Проте, в них не враховується різноманіття ситуацій, які можуть виникнути в ході бою. Виникнення тих чи інших ситуацій пов'язано з тим, що противник завжди буде приховувати інформацію про себе. В зв'язку з ситуацією, що склалася було сплановано залучення сил і засобів для цілодобового несення бойового чергування з протиповітряної оборони в секторах відповідальності ОТУ, в тому числі зі складу підрозділів ППО СВ, що озброєні ЗРК «ОСА-АКМ».

**Метою статті** є розкрити особливості підготовки та несення бойового чергування підрозділами ППО Сухопутних військ під час проведення антитерористичної операції.

### Виклад основного матеріалу

Під час застосування підрозділів протиповітряної оборони Сухопутних військ Збройних сил України для виконання завдань антитерористичної операції (далі АТО) відбулась низка випадків втрати озброєння та військової техніки.

Як свідчить аналіз ведення бойових дій, протягом 2016–2017 років було сплановано залучення сил і засобів для цілодобового несення бойового чергування з протиповітряної оборони в секторах відповідальності ОТУ, в тому числі зі складу підрозділів ППО СВ, що озброєні ЗРК «ОСА-АКМ».

У відповідності до вказаного вище, в ОТУ до виконання визначених завдань було призначено зенітні ракетні дивізіони (*зрдн*) зі складу зенітного ракетного полку «ОСА-АКМ». Для підготовки та виконання завдань *зрдн* призначались чотири базові табори: один для розгортання командного пункту та три для розташування зенітних ракетних батарей (*зрбатр*), а також стартові позиції. Так, базовий табір одної з *зрбатр*, було визначено в межах населеного пункту, що знаходився на відстані до 8 км від лінії розмежування (позицій незаконних збройних формувань) й близько 3,5 км від командного пункту *зрдн* [3].

Після прибуття підрозділу до визначеного населеного пункту командир *зрбатр* здійснив підбір місця для табору, для чого було оглянуто будівлі, що не використовуються. В подальшому, підрозділ розмістився на території залишеного пожежного депо та приступив до обладнання батарейного командирського пункту, посту візуального спостереження, місць відпочинку та харчування особового складу, також, згодом було обладнано укриття для особового складу та для розміщення техніки, організовано охорону та оборону.

Протягом тижня обстановка дозволяла виконувати поставлені завдання та не викликала занепокоєння, але на восьмий день між 21.00 та 22.00 на відстані 1,5 км від базового табору, за свідченням командира *зрбатр* несподівано для нього, з'явилися дві самохідні гаубиці 2С1 одної з бригад ОТУ, які, як було встановлено в подальшому, розпочали підготовку до ведення демонстративних дій [4–5].

Приблизно через 10–15 хвилин після появи 2С1, з боку НЗФ, розпочався артилерійський обстріл. З метою виходу з під обстрілу СГ 2С1 здійснили маневр. При цьому одна з СГ 2С1 в протилежний від базового табору бік, а друга наблизилась на відстань близько

500 м. Після їх маневрів вогонь артилерії противника був перенесений на місце розташування *зрбатр* та з не великою інтенсивністю, тривав більше години. Під час тимчасового припинення обстрілу, з метою збереження життя й здоров'я підпорядкованого особового складу, командир *зрбатр* прийняв рішення на евакуацію. В подальшому противник здійснив повторний обстріл тривалістю близько 20 хвилин [5].

Слід зазначити, що про проведення демонстраційних дій підрозділами артилерії в штабі ОТУ, а саме начальнику групи РВіА було не відомо (стало відомо о 06.00 наступної доби). Саме на наступний день, під час огляду місця розташування базового табору, було виявлено воронки та фрагменти осколків, що належали до артилерійських боєприпасів калібру 122 мм.

Внаслідок артилерійського обстрілу втрат серед особового складу не було, але було пошкоджено ТЗМ 9Т217БМ2 – 2 од., БМ 9А33БМ3 – 3 од., ТПК з ЗКР 9М33М3 – 10 од., тобто зрбатр стала неспроможно виконувати завдання за призначенням. В подальшому на відновлення її боєздатності було витрачено значні матеріальні ресурси та час [4].

Під час з'ясування причин та обставин, що сприяли виникненню описаного випадку, було проведено аналіз всіх документальних матеріалів, що його стосується, вивчено зміст планувальних та розпорядчих документів, а також документів щодо забезпечення управління визначеними підрозділами. За результатами роботи було встановлено, що серед цілої низки чинників, основними причинами вказаного випадку стали: [3–5].

1. Допущення посадовими особами, які здійснювали планування застосування підрозділів протиповітряної оборони Сухопутних військ, значних прорахунків щодо визначення місць розташування цих підрозділів для підготовки та виконання завдань, а також нехтування даними обстановки, вимогами керівних документів, елементарно здоровим глуздом. В результаті чого були призначені базові табори у межах зони обстрілів артилерії НЗФ.

2. Відсутність чітко спланованих заходів щодо забезпечення безпеки виконання завдань і підвищення живучості підрозділів протиповітряної оборони, заходів введення противника в оману і маневру, про що свідчить визначення підрозділам одного місця розташування, знаходження цих місць в межах населених пунктів, перебування підрозділів в них протягом тривалого часу, не врахування суспільно-політичної обстановки [6]. Що в свою чергу сприяло системному відстеженню дій підрозділів протиповітряної оборони противником, а також з великою долею ймовірності, наявності у противника можливості спостереження і коректування вогню артилерії, в тому числі й «місцевою зозулею».

3. Відсутність в планувальних документах конкретних вказівок, як командирам підрозділів ППО СВ, так і командирам інших військових частин і

підрозділів ОТУ щодо організації взаємодії під час спільного виконання завдань підрозділами протиповітряної оборони у зонах їх відповідальності.

4. Відсутність чіткого планування та організації взаємодії під час підготовки і проведення демонстративних дій штабом АТО, безпідставне здійснення посадовими особами штабу АТО безпосередньої постановки завдань військовим частинам і підрозділам на проведення демонстративних без інформування ОТУ [8].

5. Порушення порядку виконання наказів і розпоряджень окремими командирами (начальниками), вкрай повільна робота оперативно-чергової служби щодо збору та аналізу інформації.

## Висновки

На основі проведеного аналізу підготовки і ведення бойових дій підрозділами протиповітряної оборони, з метою недопущення вказаних вище негативних випадків, пропонується враховувати в подальшій роботі наступні рекомендації:

1. Слід розуміти, що базовий табір це спеціально відведена ділянка місцевості де розташовуються підрозділи ППО СВ в наметових містечках або спорудах, на стоянках озброєння і військової техніки, складах, стартових (вогневих) позиціях. При цьому місце розташування базового табору, повинно мати природні укриття, розміщуватися, як правило, не ближче 2–4 км від населених пунктів, поблизу доріг. Район розміщення повинен забезпечувати потаємне розміщення та надійний захист підрозділів, раптовий їх збір та проведення маневру, а також дотримання умов життєдіяльності у санітарно-епідеміологічному відношенні.

2. Ділянка місцевості для базового табору повинна обладнуватись у фортифікаційному відношенні, а порядок розміщення підрозділів та елементів табору повинен забезпечувати: ведення спостереження (розвідки) за підступами до базового табору та виконання заходів охорони і оборони на визначених ділянках місцевості з загрозових напрямків; стійке управління штатними підрозділами та приданими силами і засобами.

3. При організації охорони і оборони базового табору обов'язково необхідно враховувати наступні чинники: наявність та ймовірність ураження вогневими засобами противника (артилерія, міномети, реактивні системи тощо); налаштованість та потенційні можливості місцевого населення (громадських об'єднань) щодо проведення провокаційних дій, блокування шляхів сполучення, джерел з питної водою та інших елементів інфраструктури у визначеній операційній зоні (районі); наявність та активність дій незаконних збройних формувань, диверсійних (диверсійно-розвідувальних) груп противника в районі виконання завдань (ймовірні шляхи пересування, райони зосередження (розгортання) та загрозові напрямки їх дій); ймовірні місця міну-

вання шляхів сполучення та місцевості, вогневих засад противника.

4. У базових таборах підрозділів ППО СВ для БМ (ЗСУ) і ТЗМ обладнати перекриті капоніри з обов'язковим тепло ізолювальним повітряним проміжком для зниження рівня високотемпературного випромінювання вузлів зовнішнього випускного тракту і випускних газів ГТД.

5. Базові табори для підрозділів ППО СВ визначати на відстані не менше 12 км від лінії зіткнення. Крім базових таборів для зрбатр призначати 2–3 райони очікування та 4–6 тимчасових стартових позицій (ТСП) поблизу цих районів. При цьому розташування районів очікування повинно обиратись з дотриманням вимог прихованого розташування підрозділу, забезпечення швидкого виходу з нього БМ

на ТСП, або залишення його у разі необхідності, а також забезпечення надійного захисту, охорони і оборони району та можливість нормальної життєдіяльності продовж доби.

6. Планувати декілька маршрутів висування підрозділів ППО з базових таборів в кожний з районів очікування та безсистемно проводити їх зміну під час періоду виконання завдань.

7. Штабам всіх рівнів обов'язково здійснювати заходи щодо організації взаємодії між підрозділами, які виконують будь-які завдання у безпосередній близькості один від одного, з розіграшем ситуацій, що можуть виникати під час цього, особливо під час участі у демонстративних діях і заходах введення противника в оману.

## Список літератури

1. Бойовий статут Сухопутних військ Збройних Сил України, частина II, батальйон (рота). – К., 2016. – 315 с.
2. Бойовий статут військ протиповітряної оборони Сухопутних військ Збройних Сил України, частина II, дивізіон, батарея (рота). – К., 2012. – 298 с.
3. Методичні рекомендації щодо захисту військ (сил) і військових об'єктів у пунктах постійної дислокації та у районах (місцях) виконання завдань за призначенням. – К.: ГШ ЗС України, 2014. – 39 с.
4. Особливості організації застосування військової частини (підрозділу) в антитерористичній операції: інформаційно-аналітичні матеріали. – К.: ЦНДІ ЗСУ, 2014. – 26 с.
5. Методичні рекомендації щодо застосування військ (сил) (для урахування під час набуття спроможностей військами (силами) для виконання завдань за призначенням). – К.: ГКЦ ГШ ЗСУ, 2014. – 182 с.
6. Основи управління військами: навч. посіб. / В.І. Ткаченко, Г.Б. Гишко, Г.А. Зміївський та ін.; за заг. ред. д-ра військ. наук проф. В.І. Ткаченко. – Х.: ХУПС, 2011. – 280 с.
7. Телелим В.М. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні» / В.М. Телелим, Д.П. Музиченко, Ю.В. Пунда // Наука і оборона. – К.: МО України, 2014. – № 3. – С. 30-35.
8. Алімпієв А.М. Особливості гібридної війни РФ проти України. Досвід, що отриманий Повітряними Силами Збройних Сил України / А.М. Алімпієв, Г.В. Певцов // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2017. – № 2(27). – С. 19-25. <https://doi.org/10.30748/nitps.2017.27.03>.
9. Робота органів військового управління з'єднань, частин та підрозділів під час організації дій у складі багатонаціонального формування: навч. посіб. / В.С. Беззах, В.Є. Бобилев, О.Я. Зубов, В.В. Кривошеєв, А.К. Павліковський, О.Л. Сідов, Р.М. Факадей. – К.: НАОУ, 2006. – 96 с.
10. Зайцев Д.В. Деякі погляди та правові аспекти розвитку тактики за досвідом локальних війн і збройних конфліктів сучасності / Д.В. Зайцев, В.А. Шевчук // Форум права. – 2016. – № 5. – С. 41-47. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2016\\_5\\_9.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_9.pdf).
11. Алексеев П. Состояние и перспективы развития ЗАК за рубежом / П. Алексеев, А. Лесков // Зарубежное военное обозрение. – 2014. – № 6. – С. 53-58.
12. Корчагин С. ЗАК MANTIS BBC ФРГ / С. Корчагин, С. Терентьев // Зарубежное военное обозрение. – 2013. – № 9. – С. 59-65.

## References

1. (2016), “*Boiovyi statut Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy, chastyna II, batalion (rota)*” [*Military status of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine, part II, battalion (company)*], Kiev, 315 p.
2. (2012), “*Boiovyi statut protipovitrjanoi oboroni Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy, chastyna II, divizion, batareja (rota)*” [*Military status of the Air Defense Forces of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine, part II, division, battery (mouth)*], Kiev, 298 p.
3. (2014), “*Metodichni rekomendazii schodo zachisty viisk (sil) i viiskovich obektiv u punkti postiinoi dislokazii*” [*Methodological recommendations for the protection of troops (forces) and military facilities at permanent locations and in the areas (places) of the tasks for which they are intended*], GS of the Armed Forces of Ukraine, Kiev, 39 p.
4. (2014), “*Osoblivosti organizacii zastosuvanna viiskovoi zastini v operacii*” [*Features of the organization of the use of the military unit (unit) in the anti-terrorist operation. Information and analytical materials*], ZNII of Armed Forces, Kiev, 26 p.
5. (2014), “*Metodichni rekomendazii schodo zachisty viisk (sil) dla vikonanna zavdanna za priznazennam*” [*Methodical recommendations on the use of troops (forces) (to be taken into account when troops (forces) acquire capabilities to perform assigned tasks)*], GKTS GSH of the Armed Forces, Kyiv, 182 p.
6. Tkachenko, V.I., Hyshko, H.B. and Zmiivskiy, H.A. (2011), “*Osnovy upravlinnia viiskamy*” [*Fundamentals of troop control*], KNAFU, Kharkiv, 280 p.
7. Telelym, V.M., Muzychenko, D.P. and Y.V. Punda (2014), “*Planuvannia syl dlia vykonannia boiovykh zavdan u hibrydnykh viini*” [*Planning for combat missions in a hybrid war*], *Science and defense*, No. 3, pp. 30-35.

8. Alimpiiev, A.M. and Pevtsov, G.V. (2017), "Osoblyvosti hibrydnoi viiny RF proty Ukrainy. Dosvid, shcho otrymanyi Povitrianymy Sylamy Zbroinykh Syl Ukrainy" [The features of the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine. Experience received by the Air Forces of the Armed Forces of Ukraine], *Science and Technology of the Air Force of Ukraine*, No. 2 (27), pp. 19-25.

9. Bezbakh, V.S., Bobylev, V.E., Zubov O.J., Kryvosheiev, V.V., Pavlikovskyi, O.L., Sidov, O.L. and Fakadei, R.M. (2006), "Robota orhaniv viiskovoho upravlinnia ziednan, chastyn ta pidrozdiliv pid chas orhanizatsii dii u skladi bahatonatsionalnoho formuvannia" [Work of the bodies of military management of the unions, units and subdivisions during the organization of actions in the composition of the multinational formation], NADU, Kiev, 96 p.

10. Zaitsev, D.V. and Shevchuk, V.A. (2016), "Deiaki pohliady ta pravovi aspekty rozvytku taktyky za dosvidom lokalnykh viin i zbroinykh konfliktiv suchasnosti" [Some Views and Legal Aspects of the Experience of Local Wars and Armed Conflicts of Today], *Forum rights*, No 5, pp. 41-47, [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2016\\_5\\_9.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_9.pdf).

11. Alekssev, P. and Leskov, A. (2014), "Sostoyaniye i perspektivy razvitku ZAK za rubezhom" [The state and prospects of development of the AADS abroad], *Foreign Military Review*, No. 6, pp. 53-58.

12. Corchagin, S. (2013), "ZAK MANTIS VVS FRG" [The air defense artilleru sistem of Air Force of Germanu], *Foreign Military Review*, No. 9, pp. 59-65.

Надійшла до редколегії 4.05.2018

Схвалена до друку 19.06.2018

#### Відомості про авторів:

##### Горбачов Костянтин Миколайович

викладач  
Національного університету оборони України  
ім. І. Черняхівського,  
Київ, Україна  
[gor197608@gmail.com](mailto:gor197608@gmail.com)

##### Силаєв Олександр Іванович

старший викладач Харківського національного  
університету Повітряних Сил ім. І. Кожедуба,  
Харків, Україна  
<https://orcid.org/0000-0001-9128-056X>

##### Тихонов Іван Митрофанович

кандидат військових наук доцент заступник начальника  
кафедри Харківського національного університету  
Повітряних Сил ім. І. Кожедуба,  
Харків, Україна  
<https://orcid.org/0000-0002-6747-015X>

#### Information about the authors:

##### Konstantin Gorbachev

Instructor of Department  
of National University of Defense  
named Ivan Chernyakhovsky,  
Kyiv, Ukraine  
[gor197608@gmail.com](mailto:gor197608@gmail.com)

##### Alexander Silayev

Senior Instructor  
Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University,  
Kharkiv, Ukraine  
<https://orcid.org/0000-0001-9128-056X>

##### Ivan Tikhonov

Candidate of Military Sciences Associate Professor  
Deputy Chief  
Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University,  
Kharkiv, Ukraine  
<https://orcid.org/0000-0002-6747-015X>

## ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ И НЕСЕНИЮ БОЕВОГО ДЕЖУРСТВА ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ПВО СУХОПУТНЫХ ВОЙСК ПРИ ПРОВЕДЕНИИ АТО

К.Н. Горбачов, А.И. Силаев, И.М. Тихонов

*В основу проведенного исследования положен анализ реального боевого эпизода использования противоздушных подразделений Сухопутных войск на востоке нашего государства с целью несения круглосуточного боевого дежурства, рассмотрены особенности подготовки и выполнения боевых задач данными подразделениями противоздушной обороны Сухопутных войск в зоне проведения антитеррористической операции, определяются проблемные вопросы организации несения боевого дежурства по противоздушной обороне и предлагаются пути их решения с учетом требований боевых уставов Сухопутных войск и предыдущих исследований в данном направлении.*

**Ключевые слова:** антитеррористическая операция, противоздушная оборона Сухопутных войск, базовый лагерь, мобильные огневые группы, демонстративные (имитационные) действия, беспилотные летательные аппараты.

## THE FEATURES OF TRAINING AND CARRYING OUT COMBAT ALERT OF AIR DEFENSE UNITS OF ARMY DURING THE ANTITERRORIST OPERATION

K. Gorbachev, A. Silayev, I. Tikhonov

*The basis of the conducted research is the analysis of the real combat episode use of airborne units of the Ground Forces in the east of our State in order to carry out round-the-clock combat duty, considered the features of preparation and execution of combat missions by the units of air defense of the Land Forces in the area of the anti-terrorist operation, defining the problem issues organization of combat alternation of air defense and proposed solutions to meet requirements Military charters of the Ground Forces and preliminary studies in this direction.*

**Keywords:** antiterrorist operation, air defense of the Ground Forces, base camp, mobile fire groups, demonstrative (simulation) actions, unmanned aerial vehicles.